

ni yetiştirdi. Repertuarının zenginliği ve sesinin güzelliğinden dolayı müzik topluluklarının aranılan kişisi oldu. 1801'de Bursa'da meydana gelen büyük yangında dükkânı yanınca İstanbul'a gitti. Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdâyî Hankahı yakınlarında bir ev satın aldı; Kapalı Çarşı'daki Cevâhîr Bedestenî'nde ticaretle uğraşmaya başladı. Bu sırada Celvetiyye tarikatına intisap etti ve Aziz Mahmud Hüdâyî Hankahı'nda uzun seneler zâkirlik yaptı. Ziyaret için gittiği Bursa'da 23 Rebülevvel 1247 (1 Eylül 1831) tarihinde vefat edince orada Üftâde Türbesi yanındaki hazîreye gömüldü.

Devrinin tanınmış zâkir ve mevlidhanları arasında yer alan Şerif Çelebi, aynı zamanda bestelediği eserler ve yetiştirdiği talebelerle de şöhret bulmuştur. Özellikle dinî sahada bestelediği na't, duâ ve ilâhilerine el yazması güfte mecmualarında rastlanmaktadır; bu eserler arasında bilhassa Bursalı İsmâîl Hakkî'ya ait güftelerin çokluğu dikkati çekmektedir. Fakat bu dinî eserlerden ancak iki ilâhisinin notası tesbit edilebilmiştir. Yetiştirdiği talebeler arasında, sonradan Aziz Mahmud Hüdâyî Hankahı'nda kırk dokuz yıl şeyhlik yapan Mehmed Rüşen Efendi (ö. 1891) en tanınmış olanıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Fahreddin, *Gülzâr-ı İrfân*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Şer'iyye, nr. 1098, vr. 359^b-360^a; Mehmed Rüşen Efendi, *Mecmûa-i İlahiyyât*, Üsküdar Selim Ağa Ktp., Hüdâyî, nr. 1804, vr. 38^b, 42^b, 44^a, 55^b, 62^b, 68^b, 73^b, 79^b, 80^a, 104^b, 115^b, 120^b (bestelediği eserlerin güfteleri); *Türk Musikisi Klasiklerinden İlahîler* (İstanbul Konservatuarı neşriyatı), İstanbul 1933, II, 53; Ergun, *Antoloji*, II, 403, 524, 546-552; Töre, *İlahîler*, V, 44-45; Gültekin Oransay, "Yayınlanmış Türk Din Musikisi Sözlü Anıtlarının Ezgileyicileri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâmî İlimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 3, Ankara 1977, s. 171; Öztuna, *BTMA*, II, 352-353.



NURİ ÖZCAN

DUHAYM

(دحييم)

Ebû Saîd Abdurrahmân
b. İbrâhîm b. Amr Duhaym
el-Kureşî ed-Dimaşkî
(ö. 245/859)

Muhaddis, kadî ve fakih.

170 yılı Şevval ayında (Nisan 787) doğdu. "Köttü" anlamına gelen Duhaym lakabını hangi sebeple aldığı bilinmemekle beraber bu lakaptan hoşlanmadığı zikredilmektedir. Osman b. Affân'ın âzatlısı Yetîm'e nisbetle kendisine Duhaymü

İbnü'l-Yetîm dendiği de söylenmektedir. Mısır, Hicaz, Bağdat, Küfe ve Basra gibi ilim merkezlerine seyahatler yaparak hadis, fıkıh, kıraat ve nesep ilimlerini tahsil etti. Süfyân b. Uyeyne, Velîd b. Müslim, Ebû Müshir gibi hocalardan faydalandı. Velîd b. Müslim'den hadis yanında kıraat da öğrendi. Abdullah b. Muhammed b. Hâşim ez-Za'ferânî bu kıraatı ondan arz* yoluyla alarak rivayet etti. Kendisinden de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Zührlî, Bakî b. Mahled, Ebû Hâtim er-Râzî ve Ebû Zûr'a er-Râzî gibi meşhur muhaddisler rivayette bulundular. Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Ebû Hâtim, Nesâî, İbn Hibbân, Dârekutnî ve diğer cerh ve ta'dîl* âlimleri onun sika bir râvi olduğunu kabul ederler. Kendisi de Şamlı râvilerin cerh ve ta'dîlinde otorite kabul edilmiştir. Kırk iki yaşında Bağdat'a gittiğinde, yaşça ondan büyük olmalarına rağmen Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Maîn gibi âlimler Duhaym'e büyük itibar gösterdiler. Burada kendisiyle hadis müzakerede eden bazı kimseler, hadislerde geçen (meselâ bk. Buhârî, "Şalât", 63; Müslim, "Fiten", 70) "fie-i bâğiye"nin Dimaşk halkı olduğunu söylediler. Duhaym bir Emevî taraftarı olması sebebiyle onlara, "Bunu söyleyen fâhişe çocuğudur" diye hakaret etti. Bunun üzerine Bağdatlılar kendisinden bir müddet hadis okumadılar; fakat daha sonra yine rivayete devam ettiler. Duhaym'ın rivayet ettiği hadisler *Şahîh-i Buhârî* ile Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce'nin sünenlerinde yer almıştır.

Fıkıhta Evzâî'nin görüşlerini benimseyen Duhaym, Ürdün ve Filistin'de Taberiye ve Remle şehirlerinde uzun süre kadılık yaptı. Bu görevde iken Halife Mutevekkil-Alellah onu Mısır'a kâdîlkudât olarak tayin etti. Fakat halifenin mektubu kendisine geldiğinde Mısır'a hareket edemeden 17 Ramazan 245'te (16 Aralık 859) Filistin'in Remle şehrinde vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, V, 256; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 211-212; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, X, 265-267; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 204; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 285-286; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 480; a.m.f., *A'lâmü'n-nûbelâ*, XI, 515-518; a.m.f., *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 546; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, X, 346; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 361, 454-455; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 131-132; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 108; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 260-261.



AKİF KÖTEN

DUKAKİNZÂDE AHMED BEY

(X./XVI. yüzyıl)

Divan şairi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Birbirine karışan ve farklılıklar gösteren tarihî kaynaklardaki bilgilere göre Arnavut Dukası Jean'ın soyundan gelen bir aileye mensuptur. Dedesi Sadrazam Dukakinzâde Ahmed Paşa (ö. 921/1515), babası Kanûnî Sultan Süleyman devrinde Semendire-Halep ve Mısır beylerbeyliği görevinde bulunan Mehmed Paşa'dır (ö. 964/1556). Mehmed Paşa'nın dört çocuğundan biri olan Ahmed Bey hakkında şuarâ tezkirelerinde yer alan yetersiz bilgiler birbirinin tekrarından ibaret olup tarihî kaynaklardaki karışıklık tezkirelere de yansımıştır. Bütün kaynaklarda Ahmed Bey, büyükbabası Ahmed Paşa ve Ahmed Sârbân birbirine karıştırılır. Ancak Dukakinzâde Ahmed Bey'in "ağır zeâmete mutasarrıf ve sancak pâyesinde iken" tasavvufa yöneldiği ve güzel şiirler yazdığı konusunda kaynaklar birleşmektedir. Ölüm tarihi hakkında da bilgi yoktur.

Dukakinzâde Ahmed Bey'in şiirleri, Kaygusuz ve Ahmedî mahlaslarını kullanan ve daha çok ilâhî türünde manzumeler yazan Bayramî Melâmîleri'nden Ahmed Sârbân'ın (ö. 952/1545-46) şiirleriyle karıştırılmıştır. Divanında bulunan birçok şiir, mecmualarda Dukakinzâde Ahmed Paşa veya Ahmed Sârbân adına kaydedilmiştir. Ahmed Sârbân adına kaydedilen şiirlere, daha çok XVII ve XVIII. yüzyıllarda Sarı Abdullah Efendi, Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin ve La'îzâde Abdülbâkî gibi Bayramî Melâmîleri'nin meydana getirdikleri mecmualarda rastlanır. Bu mecmualarda Vizeli Abdullah'ın Kaygusuz mahlasıyla yazdığı bazı şiirler de Ahmed Sârbân adına kaydedilmiştir. Dukakinzâde Ahmed Bey'in divanında yer alan manzumelerin yanlışlıkla Ahmed Sârbân adına kaydedildiği söylenebilir. Dukakinzâde Ahmed Bey ile Ahmed Sârbân'ın aynı şahıs olduğu iddia edilmekle birlikte kesin bilgiler bulununcaya kadar bu şiirlerin Dukakinzâde Ahmed Bey'e ait olduğunu kabul etmek gerekir.

Ahmedî ve Ahmed mahlaslarını kullanan Dukakinzâde Ahmed Bey daha çok tasavvuf ağırlıklı şiirler yazmış, duygularını sade ve akıcı bir dille ifade etmiştir. Şiirlerindeki tasavvufî eğilim ve üslup özellikleri göz önünde tutularak Ah-



Dukakinzâde Ahmed Bey divanının ilk iki sayfası (İÜ Ktp., TY, nr. 802)

DUKAKİNZÂDE AHMED PAŞA

(ö. 921/1515)

Osmanlı vezîriâzamı.

Arnavutluk'un nüfuzlu bir ailesine mensuptur. Dedesi Jean İşkodra Beyliği'ni kurunca "duka" unvanını almış ve Duka-Jean, Duka-Jean, Osmanlı kaynaklarında ise Duka-Gin olarak anılmıştır. Bu ad daha sonra ailenin ortak unvanı olmuş, Duka-Gin'in neslinden gelenlere "Dukakinzâde", daha yaygın olarak da "Dukakinzâde" denilmiştir (Peçuylu İbrâhim, I, 32). XV. yüzyılda aile iki kola ayrılmış, Arnavutluk'u bir idare altında toplama-ya çalışan İskender Bey'i destekleyenler Osmanlılar'la mücadele etmişlerdir. Arnavutluk'un fethinden sonra Dukakinzâde'lerin bir kısmı İtalya'ya geçmiş, diğerleri Osmanlı hizmetine girip müslüman olmuşlardır. Ahmed de kardeşi Mehmed'le birlikte II. Bayezid zamanında (1481-1512), bir rivayete göre ise Fâtiḥ Sultan Mehmed zamanında (1451-1481) müslüman oldu ve saraya alındı (*Sicill-i Osmânî*, I, 195). Çok geçmeden kardeşi Mehmed öldü, Ahmed Enderun'da yetişti ve timarlı sipahi oldu. II. Bayezid döneminde yapılan Osmanlı-Memlûk savaşına Ankara sancak beyi olarak katıldı (Âşıkpaşazâde, s. 230). 1511 yılında Anadolu beylerbeyliğine getirildi. II. Bayezid'in son zamanlarında hükümdarın oğulları arasında meydana gelen olaylarda Selim'in yanında yer aldı ve Şehzade Ahmed'e karşı gönderilen öncü kuvvetlere kumanda etti. Bir rivayete göre Ahmed'i yakalayan bizzat Dukakinzâde'dir. Başka bir rivayete göre ise Dukakinzâde şehzadenin kendisine yaptığı vezirlik teklifini reddetmiştir (Hammer, IV, 108).

Dukakinzâde Ahmed Paşa, Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmâil'e karşı düzenlediği İran seferinde de önemli hizmetlerde bulundu. Edirne'de toplanan savaş divanına katılan devlet adamları arasında o da vardı. Osmanlı ordusu Seyitgazi'ye gelince Yavuz Sultan Selim Ahmed Paşa'yı 20.000 timarlı sipahi ile Sivas'ta katılan Ahmed Paşa, Çaldıran Savaşı'nda ikinci vezir olarak merkezde padişahın yanında yer aldı. Zaferin kazanılmasından sonra yanında Defterdar Piri Mehmed Çelebi ve meşhur tarihçi İdris-i Bitlisî olduğu halde 500 kadar kapıkulu askeriyile Tebriz'e gönderildi.

med Bey'in mutasavvıf bir şair olduğu söylenebilir. Divan şiirinin inceliklerine vâkıf olan ve bu şiirin mazmunlarını başarıyla kullanabilen Ahmed Bey'in kendisinden önce yetişen şairleri incelediği anlaşılmaktadır. Divanında Hz. Ali ve Ehl-i beyt'i metheden manzumeler yanında diğer halifelere de sevgi ve saygı ifade eden manzumelere sıkça rastlanır. Dukakinzâde muhteva, vezin ve Türkçe'yi kullanım yönünden oldukça başarılı bir şairdir.

Dukakinzâde Ahmed Bey'in divanının İstanbul kütüphanelerinde yedi (İÜ Ktp., TY, nr. 2830, 802; Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 15; Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1730, Hâlet Efendi, nr. 167, Hâşim Paşa, nr. 74, 82); Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde Raif Yelkenci kitapları arasında (nr. 149) ve Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu özel koleksiyonunda birer tane olmak üzere toplam dokuz nüshası bilinmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi Hâşim Paşa bölümünde bulunan iki nüsha, *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*'nda Ahmed Sârbân'a ait olarak gösterilmiştir. Ayrıca çeşitli şiir mecmualarında da şiirlerine rastlanmaktadır.

Divanın yazma nüshaları üzerinde *Dîvân-ı Ahmedî Dukakinzâde*, *Dîvân-ı Ahmed-i Sârbân Dukakinzâde*, *Dîvân-ı Ahmed-i Sârbân Hazretleri*, *Dîvân-ı Ahmed-i Sârbân* şeklinde adlara rastlandığı gibi Lâleli nüshası kütüphane defterine "Ahmed Paşa Divanı" şeklinde kaydedilmiştir. *Tuhfe-i Nâilî*'de Du-

kakinzâde Ahmed Bey Divanı olarak gösterilen İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüsha (TY, nr. 840), gerçekte Dukakinzâde Taşlıcalı Yahyâ Bey'in *Gencîne-i Râz* adlı mesnevisidir.

Divanın nüshaları arasında nüsha farkları oldukça fazladır. Bu farklılıklar manzume çeşitleri ve sayılarında olduğu kadar manzumelerin metinlerinde de göze çarpar. Gazel sayısı bakımından en geniş İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüsha olup (TY, nr. 802) burada 263 gazel mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

Latîfî, *Tezkire*, s. 87-88; Beyânî, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî nr. 757, vr. 11^a; Kınalızâde, *Tezkire*, I, 139-140; Kafzâde Fâizî, *Zübdetü'l-eş-âr*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1877, vr. 6^b; Atâî, *Zeğl-i Şekâik*, s. 70, 460; Riyâzî, *Riyâzü's-şuarâ*, Nuruosmâniye Ktp., nr. 3724, vr. 21^b, 22^a; Peçuylu İbrâhim, *Tarih*, I, 32; Hammer (Atâ Bey), IV, 58; *Sicill-i Osmânî*, I, 199; Osmanlı Müellifleri, I, 306; Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, İÜ Şarkiyat Araştırma Merkezi Ktp., "Dukakinzâde Ahmed Bey" md.; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 292 (6 nolu dipnot), 296 (13 nolu dipnot), 297; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kitâbeler I*, İstanbul 1346/1927, s. 123; Abdülbâki Gölpinarlı, *Melâmlîk ve Melâmîler*, İstanbul 1931 s. 55-56, ilâve s. 340-351; a.mlf., *Yunus Emre: Hayatı*, İstanbul 1936, s. 298-299; Ergun, *Türk Şairleri*, I, 277-281; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul 1947 I, 114, 141-143; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu*, İstanbul 1961, s. 56; *Büyük Türk Klasikleri*, III, 396-397; İ. Güven Kaya, "Dukagin Oğulları ve Dukaginzâde Yahyâ Beğ", *Çevren*, XIII/52, Prishtine 1986, s. 9-18; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 2181-2182; TA, XIV, 108-109; Hasan Aksoy, "Ahmed Bey, Dükakinzâde", *TDEA*, I, 56.



NEJAT SEFERCIOĞLU